

08 okt Bedrijfsopvolging en beroepskeuze

In het Maandblad¹ nr. 2 van oktober 1959 staat een artikel over bedrijfsopvolging en beroepskeuze in de land- en tuinbouw. Het betreft een studie van het LEI. Een uitgave die daarna nog diverse keren met geactualiseerde gegevens is gepubliceerd. In het artikel staan enkele interessante observaties uit de studie. Ik wil ingaan op de volgende. *Voor 1940 was de gangbare opvatting dat alles gedaan zou moeten worden om te bevorderen dat het agrarische bedrijf zoveel mogelijk van de snelle bevolkingsaanwas van het platteland zou kunnen opvangen. Dat kan met het streven naar een zo hoog mogelijke opbrengst per hectare. In de jaren 50 was de opvatting dat voor een stijging van de welvaart gestreefd moet worden naar een zo hoog mogelijke productie per persoon. Dit werd versterkt door opkomende mechanisatie en rationalisatie.* Met rationalisatie wordt een bedrijfsvoering op economische grondslag bedoeld. Dit perspectief werd verstrekt door het beleid dat aan de Marshallhulp gekoppeld was. De bedrijven hadden uit de 19^e eeuw een naar binnen toe gerichte oriëntatie geërfd, die gericht was op het opvangen van zoveel mogelijk mensen in de eigen gemeenschap. Voor hen was het lastig om te gaan streven naar efficiëntie. Efficiënt was de equivalent van veel en goedkoop produceren voor een anonieme markt. De omschakeling die al vanaf de eeuwwisseling liep, duurde vanaf 1950 nog enkele tientallen jaren. De wet investeringsregeling gaf in de jaren 70 het laatste duwtje. Eind jaren 70 slaagden de meeste agrarische scholen erin een programma te bieden dat aansloot bij de sentimenten in de agrarische sector, de kansen op de markten en de oriëntatie van de Nederlandse samenleving. De scholen kenden in die periode een geweldige groei van de aantallen deelnemers.

Het technologisch-economisch perspectief van de jaren 50 heeft tot in de jaren 80 van de vorige eeuw gewerkt. Daarna werden de grenzen van rationaliseren en economiseren pijnlijk zichtbaar. De heer Henkes van het Consulentenschap in Algemene Dienst voor Bemesting bijvoorbeeld waarschuwde begin jaren 80 voor de consequenties van overbemesting. Hij vond weinig gehoor bij politiek en bedrijfsleven. Henkes hield er toespraken over tijdens bijscholingen van docenten in het landbouwonderwijs en ook daar werd zijn boodschap met gemengde gevoelens ontvangen.

In de jaren 90 werd langzaam duidelijk dat economie (rationaliseren) slechts één van de argumenten is van een dilemma met een drievoudige afweging: maatschappij, ecologie en economie (people, planet, prosperity). Vaak samengevat met de term duurzaamheid. Het probleem voor de bedrijfstak is om deze drie waardenoriëntaties van buiten het bedrijf in te passen bij de bedrijfsinterne economische en technologische oriëntaties. Het maatschappelijke aspect is soms moeilijk te begrijpen en soms zeer bedreigend, neemt het programma van de Partij voor de Dieren. Het ecologisch aspect ligt soms ver in de toekomst en is evenmin helder, een voorbeeld is de Inconvenient Truth van Al Gore. Het economisch aspect is moeilijk vorm te geven zolang er geen doorvertaling is van duurzaamheid naar prijsvorming en marktregulering.

Dit probleem is door de agrarische sector, de voedingsmiddelenmarkt en de samenleving niet opgelost en de scholen lijden mee, want de studies voor productierichtingen lopen leeg. Dat terwijl het productievolume niet duidelijk krimpt en de productietechnologie zich onverminderd verder ontwikkelt.

Nu weten we dat de maatschappelijke aansluiting zo slecht is dat de traditionele doelgroepen van het landbouwonderwijs hun kinderen niet meer motiveren de scholen te bezoeken. De scholen slagen er niet in om uit andere maatschappelijke geleidingen vervangend aanbod te genereren. Uit lijfsbehoud bieden scholen vernieuwde en verbrede studierichtingen aan om de scholen bevolkt te houden. Dit is wellicht een rationele, maar mogelijk geen duurzame oplossing. De kern van de competentiebehoefte ligt namelijk in de primaire sectoren.

Thans wordt in projecten geprobeerd om op één plek in Nederland nog varkenshouderij- en pluimveehouderijonderwijs aan te bieden. In het licht van het bovenstaande kan men zich afvragen welke waardenoriëntatie hiervoor de basis is: de traditionele, die van de rationalisatie, of die van de duurzaamheid? Dezelfde vraag kan men stellen bij de sporadische nog bestaande mbo-BOL-opleidingen voor de melkveehouderij.

Het ligt voor de hand dat in de projecten de lijn van de rationalisatie gevolgd wordt. Dat is logisch, omdat het bedrijfsleven een schreeuwende behoefte heeft aan bedrijfsleiders / ondernemers. Met stoom en heet water wordt daar nu in voorzien met een BBL-traject voor de mensen die al in de bedrijfstakken werken. De organisatie hiervan (b)lijkt lastig. Waar zit nog docenten met een combinatie van inhoudelijke en onderwijskundige deskundigheid? Welke dag in de week wordt de lesdag? Wat gebeurt er bij kleine en bij grote belangstelling? Wie nemen in aansluiting op deze vragen voor langere tijd verantwoording voor werving, uitvoering, diplomering, bekostiging? Het is een goed initiatief, maar is ook kwetsbaar. Bovendien is het de vraag of het ook een initiatief is met een kansrijke toekomst?

De intrigerende vraag is of in de slip stream van de projecten voor de kleine sectoren een structurele oplossing gevonden wordt, zodat de voltijdse hbo- en mbo-BOL-opleidingen weer deelnemers aantrekken voor de productieopleidingen. In deze bedrijfstakken is een structureel grote vervangingsvraag. De competentie met betrekking tot de primaire productieprocessen is wellicht de grootste gedeelde competentie in de groene context. Het is daarmee ook de meest kansrijke beroepsvorming voor de perifere bestemmingen waarop de onderwijsvernieuwing van de laatste 15 jaar steeds exclusiever gericht is. We zien dat een probleem met werving op een oneigenlijke manier het beroepsprofiel bepaalt en daarmee de beroepsopleiding. Dat is aan de voorkant van de opleiding wel praktisch, maar bij het verlaten van de school moeilijk uit te leggen.

---

¹ In het retrospectief van mei 2006 is informatie gegeven over het Maandblad, het huidige 14-daagse periodiek vakblad Groen Onderwijs..